

*Д. М. СТЕЧЕНКО, д-р екон. наук, проф.
(Київський інститут туризму, економіки і права)*

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ АСПЕКТ ПОЛІТИКИ І СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Наукові праці МАУП, 2002, вип. 3, с. 33–36

У незалежній Україні з'явилися можливості для започаткування власної політики регіонального розвитку, в тому числі інвестиційної. Конституція України (ст. 118, 119, 140–146) визначила основний вектор перерозподілу економічних прав і повноважень на користь регіонів. У реальному житті регіональний розвиток України відбувається досить складно і суперечливо.

Нові соціально-економічні умови господарювання визначають і нові підходи до оцінювання інвестиційного потенціалу регіонів, ставлять завдання аналізу моніторингу та пошуку шляхів розв'язання проблем, пов'язаних з інвестиційною діяльністю на всіх регіональних рівнях. Тепер організаційно відбувається процес формування диверсифікованої системи інвесторів. Вона складається з агентів різних функціональних і соціально-економічних структур — виробничих, посередницьких, біржових, чисто інвестиційних та інших підприємств на тлі створення ринкового інфраструктурного середовища.

У регіонах України поки що не склалася мережа приватних інституційних інвесторів. Найбільш потенціальні приватні інституційні інвестори — це комерційні банки, які здійснюють переважно короткострокове кредитування найприбутковіших торгово-посередницьких операцій, а не інвестування.

До країни, де вітчизняний інвестор практично не вкладає кошти у розвиток власного виробництва, важко залучити також іноземного інвестора. Залучення іноземних інвестицій має здійснюватися з урахуванням цілей та завдань державних програм структурної переорієнтації

виробництва, цільових програм міжгалузевого та галузевого розвитку, конверсії та розвитку експортного потенціалу, а також внутрішньої та зовнішньої кооперації продукції виробничо-технічного призначення, приватизації державних підприємств із залученням іноземного капіталу.

За нинішньої ситуації Україна може змінити свої позиції як покупець інвестицій за рахунок диверсифікації останніх, отримуючи іноземні інвестиції у вигляді технологічного обладнання, матеріалів, прав інтелектуальної власності, ноу-хау, торгових знаків, деяких інших цінностей. Доцільність такого варіанта дій підтверджують не тільки деякі зарубіжні спеціалісти, а й досвід окремих країн, наприклад Японії, де закупівля та використання зарубіжних ліцензій значною мірою сприяли її соціально-економічному розвитку.

На весь період проведення великомасштабних інноваційно-інвестиційних заходів належна функція має бути відведена фонду довгострокового кредитування на підприємствах, в об'єднаннях — інноваційно-інвестиційному фонду. Створювати такі фонди доцільно і в регіонах з метою використання їх коштів на потреби розвитку пріоритетних галузей.

Нині кожний регіон виробляє свої підходи до активізації інвестиційної діяльності: одні мають надію на розширення дотацій із центрального бюджету щодо підтримки вугільної промисловості, АПК, ВПК, інші намагаються мобілізувати власні ресурси через місцеві податки та інші канали, треті сприяють розвитку недержавного сектора і залученню його фінансових ресурсів у

вигляді інвестицій в економіку. У кожному з цих підходів інноваційно-інвестиційна політика регіону будується з урахуванням специфічних чинників. Під час її проведення намагаються використувати наявні переваги для залучення інвесторів як вітчизняних, так і зарубіжних.

Найбільшу цінність з різних видів інвестицій для України мають новітні технології та обладнання, ноу-хау, вільно конвертована іноземна валюта. Можливості ж вкладення тих чи інших видів інвестицій у іноземних інвесторів часто різні залежно від країни походження. Через це проблему залучення зарубіжних капіталів до економіки України доцільно розглядати диференційовано щодо інвесторів з розвинених країн, країн на терені колишнього СРСР, інших країн.

Одним з економічно доцільних напрямків залучення іноземних інвестицій в Україну є поетапний перехід від імпорту невеликих партій технологічного обладнання або інших товарів виробничого призначення (з метою вивчення та освоєння ймовірного ринку збуту продукції) до створення спільних підприємств з їх наступною експансією на ринки за межами України. Обов'язково слід враховувати й жорстку конкуренцію, пануючу на світових ринках техніки й технологій. Успішність таких дій залежить від їх послідовності та проведення радикальних економічних реформ. Усі рішення щодо укладання контрактів мають приймати незалежні від держави господарські суб'єкти, підприємці, які розпоряджаються власними або позиченими ресурсами і відповідають за наслідки прийнятого рішення своїм майном. Державі має надаватися роль регулятора податкової, митної, а опосередковано — і кредитної політики. Водночас вона зобов'язана захищати вітчизняні та спільні підприємства від протекціоністських дій зарубіжних урядів. Тим більше, що у наш час виявляється тенденція до посилення протекціонізму в міжнародній торгівлі продукцією сільського господарства, сталеплавильної та текстильної промисловості, тобто тих галузей, де Україна могла б бути могутнім світовим експортером. Такий варіант економічної стратегії, як й інші ймовірні, має розглядатися в єдиному спеціальному документі (концепції, програмі).

Отже, для вдосконалення політики залучення зарубіжних інвесторів слід звернути увагу на такі проблеми:

- вирішення питання власності, особливо на нерухоме майно і землю, згідно з існуючими міжнародними нормами;

- прийняття законів і підзаконних актів щодо проблем, які стосуються іноземного інвестування, у єдиному пакеті для посилення їх чинності;
- розробка концепції (програми) з чіткою постановкою мети залучення іноземних інвестицій, виділення пріоритетних сфер (адресатів), механізму реалізації поставлених цілей;
- здійснення політики протекціонізму з метою підтримки вітчизняних товаровиробників і захисту перспективних галузей економіки.

Практика засвідчує, що, проводячи політику залучення інвестицій в економіку України, важливо дбати про забезпечення їх стабільності та довготривалості. Очевидно, з огляду на національні інтереси краще використовувати іноземні інвестиції, ніж, скажімо, покладатися лише на кредити Міжнародного валютного фонду.

Ефективне використання іноземних інвестицій потребує упорядкування державного управління ними. Для його здійснення необхідно чітко визначити та розмежувати повноваження об'єктів державного управління в цій сфері з метою узгодження їх діяльності та уникнення дублювання повноважень.

У межах стратегічного підходу потрібно передусім визначитися стосовно вибору загальної політики щодо іноземних інвестицій. Так, політика може бути ліберальною, контролюючою та обмежуючою. Конкретними аспектами основ державного управління іноземними інвестиціями можна вважати визначення системи органів державної влади, відповідальних за контроль над іноземними інвестиціями, створення ефективної системи спеціального законодавства та підзаконних актів щодо іноземних інвестицій, вибір пріоритетних галузей, секторів і проектів для інвестицій у цих галузях, а також галузей, обмежених для іноземного інвестування. Сюди належить також встановлення інвестиційних пільг, зокрема створення експортоорієнтованих чи спеціальних (вільних) економічних зон, податкових, тарифних, регіональних пільг тощо, або встановлення обмежень у системі державного управління діяльністю іноземних інвесторів.

Територіальний розподіл іноземних інвестицій в Україні досить нерівномірний. Це зумовлено рівнем інвестиційної привабливості підприємств, галузей та регіонів загалом.

В Україні формується інноваційно-інвестиційна політика регіонального розвитку, що адекватна умовам ринкової економіки. Все більшою мірою вона стає політикою самих регіонів, а не

лише центру. Без об'єднання зусиль центральних, регіональних, місцевих органів влади, державного й альтернативного секторів економіки важко розраховувати на достатньо швидке подолання інвестиційного спаду в країні, на перехід економіки в стадію поживлення, а згодом і піднесення.

Погодження інтересів різних ієрархічних рівнів і господарських суб'єктів різних форм власності потребує розроблення відповідного механізму регулювання і стимулювання надходжень інвестицій.

На загальнодержавному рівні мають бути створені економічні умови для активізації інвестиційної діяльності завдяки використанню переважно фінансово-економічних методів регулювання та стимулювання інвестицій, адекватних ринковій економіці. До таких методів належить регулювання ставок оподаткування і рефінансування, норм обов'язкових резервів у НБУ, валютного курсу, митних платежів тощо. Методами економічного регулювання є субсидіювання позикового відсотка з кредитів для фінансування інвестицій. Це відповідатиме пріоритетам регіональної інвестиційної політики, сприятиме заохоченню спільного фінансування інвестицій з державних і приватних джерел.

Державна інноваційно-інвестиційна політика має будуватися з урахуванням регіональних інвестиційних програм. Адже включені до державної програми інвестиції реалізовуватимуться, а об'єкти будуватимуться в конкретних регіонах на певних територіях, економічні інтереси яких не можна не враховувати. Способами урахування цих інтересів можуть стати спільне пайове фінансування з державних і регіональних джерел, надання пільгових централізованих інвестиційних кредитів під гарантії місцевих адміністративних банків.

На регіональному рівні важливе значення має закріплення фінансової бази інноваційно-інвестиційної діяльності у вигляді довгострокових стабільних нормативів. Доцільно перейти до середньострокових нормативів, розрахованих на 3–5 років, що забезпечувало б високу стабільність фінансів.

Для активізації інноваційно-інвестиційної діяльності на рівні регіонів може бути використаний такий економічний важіль, як диференціація ставок місцевих податків, а також тих центральних і регулюючих податків, що направляються до регіональних бюджетів. Створення пільгового податкового режиму для інвесторів усіх форм власності, що вкладають капітал у

проекти з відповідним регіональним пріоритетом, може поліпшити інвестиційний клімат у регіоні, стимулювати вітчизняних і зарубіжних інвесторів.

Досить істотним є розмежування функцій у сфері інвестицій між регіональними і місцевими рівнями. Важливо визначити, які інвестиційні завдання вирішуються на регіональному і місцевому рівнях і за рахунок яких джерел фінансування, що має бути закріплено відповідними нормативами. Це необхідно для підвищення ролі як регіонального, так і місцевого самоврядування.

Важливим інструментом ефективного реалізації регіональної інноваційно-інвестиційної політики мало б стати подальше створення інноваційних форм регіонального розвитку.

Здійснення глибоких соціально-економічних перетворень в Україні потребує урахування потенціалу і особливостей регіонів у межах виваженої державної політики регіонального розвитку, в тому числі у такій ключовій сфері, як інвестиції. За таких умов зростає необхідність прискорення розробки у країні наукової концепції інноваційно-інвестиційної політики регіонального розвитку.

Інноваційно-інвестиційна політика регіонального розвитку передбачає визначення державних і регіональних пріоритетів, а також нову організаційну та структурну переорієнтацію системи наукових досліджень і проектно-конструкторських розробок, створення нових вітчизняних структур науково-технічного змісту, його регіональних ланок. За таких умов інвестиційна діяльність має спрямовуватися на забезпечення:

- економічного та соціального розвитку регіонів на базі раціонального використання їх потенціалу, відтворення місцевих ресурсів та охорони навколишнього середовища;
- комплексного розв'язання міжгалузевих науково-технічних та організаційно-управлінських проблем, що зумовлені необхідністю подолання кризи, економічного поживлення, розвитку в інтересах регіону і країни загалом;
- підвищення технологічного та інформаційного рівня всіх сфер діяльності для досягнення конкурентоспроможності продукції та послуг підприємницьких структур регіону;
- стратегії розвитку регіонів, сприяння формуванню високоефективної структури їх економіки.

Складовими інноваційно-інвестиційної політики регіонального розвитку є інвестиційна стратегія, інвестиційні програми, заходи щодо створення сприятливого інвестиційного клімату з метою залучення інвесторів.

Стратегія — це детальний всебічний комплексний план досягнення поставлених цілей. З вибором стратегії пов'язана розробка планів проведення досліджень та інших форм інноваційної діяльності.

Регіональна стратегія полягає у виборі концепції основних напрямків розвитку. На основі прийнятої стратегії розроблюється конкретна програма соціально-економічного розвитку регіону та інвестиційна програма як її складова.

Необхідною умовою реалізації інвестиційної програми є сприятливий інвестиційний клімат. Насамперед він залежить від загальноекономічної та політичної ситуації у країні. У межах інвестиційної політики складовою інвестиційної програми є розробка регіонального інвестиційного законодавства. На регіональному рівні діяльність щодо забезпечення інвестиційної привабливості інвесторів полягає в розробці комплексу документів, що складають інвестиційний паспорт регіону.

Можна виділити два основних напрямки у виборі регіональної стратегії.

1. Створення стартового капіталу шляхом продажу акцій діючих підприємств і залучення інвесторів у великі за обсягом спільні проекти. На цій основі будується економічна стратегія і створюється програма розвитку. Залучені у такий спосіб інвестиції мають забезпечити наступні пріоритетні напрямки модернізації економіки:

- створення і розвиток на прогресивних технологіях переробних виробництв;
- модернізація мінерально-сировинного сектора економіки;
- реконструкція діючих підприємств в електроенергетиці, вугільній, металургійній, машинобудівній, легкій, харчовій та інших галузях;

- структурна переорієнтація АПК і підвищення його ефективності для створення інтенсивного землеробства і тваринництва з урахуванням природно-кліматичних, зокрема ґрунтових, умов;
- удосконалення транспортної інфраструктури з урахуванням потреб як міського, так і сільського населення;
- активізація зовнішньоекономічної діяльності; використання сприятливого геополітичного положення; залучення великого за обсягом іноземного капіталу.

2. Визначення пріоритетних місць капіталовкладення в економіку, здатних дати велику і швидко віддачу, яку необхідно поступово спрямовувати на розвиток економіки у міру освоєння капіталовкладень. У цьому разі перша черга інвестицій забезпечує випуск акцій під програми зростання економіки і створення на цій основі регіонального фінансового ринку.

У регіональній стратегії необхідно також враховувати внутрішньорегіональний аспект, відповідно до якого мають бути враховані інтереси міст і районів у місцевих інвестиційних програмах і проектах підприємницької діяльності та скоординовані з загально регіональною. У регіональних законодавчих актах, а також у договорах регіональної адміністрації з місцевими адміністраціями слід забезпечити свободу дій місцевої влади (в установлених межах) у взаємовідносинах з іншими регіонами, захист інтересів інвесторів шляхом організаційної та фінансової підтримки і гарантій.

Регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності на регіональному рівні значною мірою визначатиметься розробкою і результативністю реалізації концепції державної інвестиційної політики.